

וזוה שמדקדק הכתוב וישלח יהושע בן נון מן השטים – שבשביל מעשה שטים הוצרך לזה...!
(שם משמואל, ליקוטים שבסוף הספר לפר' שלח)

מה מזבח שלא ישתמש בו הדיוט, אף עצים שלא ישתמש בהן הדיוט –
'ואין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט' (רמ"א או"ח קמז,א).
'הוא הדין לכל תשמישי קדושה, שאין נעשין מדברים שנשתמש בהן מתחילה לצורך הדיוט, כמבואר לקמן (בסימן קנ"ג סכ"א) בלשון המחבר, וכן כתבו האחרונים. אבל לתשמישי מצוה כגון כיס טלית – מותר. ובספר בית-הלל ואליה-רבה הסכימו, דאפילו טלית עצמו מותר, מיהו מתשמיש מגונה כגון מכנסים וכדומה – נראה דאין לעשות (פמ"ג).
כתב הט"ז (ביו"ד סימן רפב): דוקא תשמיש קדושה אסור, אבל תשמיש דתשמיש שרי. והמגן-אברהם מפקפק בזה, ובצירוף עוד סניף בודאי אין להחמיר בזה.
כתב המגן-אברהם, דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן לקדושה, אבל אם שינה צורתן ועשה מהן דבר אחר – שרי. וכן כתבו העולת-תמיד והחות-יאיר. ואף דיש מחמירין גם בזה, העולם נוהגין להקל' (משנה ברורה שם).

דף קיז

אלא שתי מחנות לקליטה – אינו מובן מה 'שתי מחנות' יש לקליטה. ואפשר הכוונה שבמחנה ישראל ישנם ערי מקלט לרוצח, ומחנה שכינה גם כן יש בו קליטה, כי גגו של המזבח קולט, אבל מחנה לוייה שבשילה לא היה קולט. [ואולם נראה במסכת מכות (יב): שמזבח של שילה לא קלט, ואין קליטה אלא בבית עולמים. וכן משמע ברמב"ם. אך לפי דברי רש"י שם יש לומר שמזבח של שילה קלט, ורק מזבח של במה אינו קולט. וצ"ע] (עפ"י שפת אמת).

– 'ולא נתבאר טעמו של דבר, מאי שנא דלענין שילוח טמאין היה מחנה לוייה ולענין קליטה לא קלטה. וצריך עיון' (קרבן אורה).

ואם גלה לפלכו – פלכו קולטו – רש"י ותוס' פרשו שבדיעבד אם לא גלה לעיר אחרת, אלא בתוך עירו משכונה לשכונה – נקלט. [ויש אומרים שאף לכתחילה מותר להיות בפלכו ובלבד שלא יצא משכונה לשכונה, משא"כ אם גולה לפלך אחר יכול לילך בכל הפלך. עתוס' כאן ובמכות יב].
ולולא דבריהם היה נראה לפרש שהכוונה אם הרג בפלך אחר ממקום מגוריו, וגלה משם לפלכו שגר בו – פלכו קולטו, שהרי קיים מצות גלות מן המקום שרצח. וכן כתב הרמב"ם (שפת אמת).

– בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א קז) נקט בפשיטות שאם יצא מהשכונה שגלה אליה – רשאי גואל הדם להורגו. וכתב שכן מפורש בתוס' כאן.
[לכאורה נראה שיש מקום לדחות ולפרש לשונם 'כיצא חוץ לתחום' – לא לענין הריגתו אלא לענין דין מצוותו. כי נראה שחיוב הגלות וההצלה אינם בהכרח תלויים זה בזה. ע' ביוסף דעת מכות י: יב].

‘שאינ נידר ונידב אין קרב בבמה’ – וזהו שנאמר בענין הקרבת בכור בהמה: והיה כי יבאך... ונתנה לך... והיה כי ישאלך בנך מחר... – כי חובות היחיד לכל הדעות לא קרבו בגלגל טרם כיבוש וחילוק, ורק למחר, לאחר ביאה ונתנה יקריבו את הבכורות. ואילו קרבן פסח קרב בגלגל, עוד בטרם כיבוש הארץ, שהרי הוא כקרבן ציבור, לכן כתוב בו והיה כי יבאך... ועבדת... – מיד בבואך (משך חכמה בא יג, יא. וע"ע במה שכתב בויקרא ד, ו).

(ע"ב) ‘מאי טעמא דר’ מאיר... מנחות וזירות ישרות נינהו. ורבנן... נזירות חובות נינהו’ – בבאור מחלוקתם אם קרבנות הנזיר בכלל ‘שרות’ או ‘חובות’ – ע’ בספר בית ישי קכו. וע"ע במצוין ביוסף דעת נדרים ג בענין ‘בל יחל’ בניירות.

בספר פנים מאירות העיר על מה שכתבו הפוסקים (ריש או"ח) שאחר אמירת פרשת אשם, יאמר ‘הי רצון...’ משום שיכול להביא אשם בנדבה – בניזיר. והלא מסקנת הגמרא כאן שהכל מודים שאשם של נזיר חובה הוא ואינו בכלל ‘נידר ונידב’. [עוד בדברי הפוסקים בענין אמירת ‘הי רצון’ באשם ובחטאת – ע’ בארוכה בספר ברכת מרדכי (ח"א א, ב) ובאגרות משה או"ח ח"ד א].

דף קיח

‘מאי טעמא דרבי שמעון, דכתיב ויעשו בני ישראל... ואיך מיבעי ליה לכדברי יוחנן, דאמר רבי יוחנן משום רבי בנאה: ערל מקבל הזאה’ – ור’ שמעון, נראה שסובר שאין צורך בלימוד מיוחד על כך שערל מקבל הזאה, שודאי שייך ענין טומאה וטהרה גם בערל, אף כי הערל דינו כטמא. [אדרבה, צריך טעם להבין דעת החולק, מדוע צריך לימוד מן הכתוב על כך] (עפ"י שפת אמת).

(ע"ב) ‘בעי רב פפא: עומד ורואה, יושב ואינו רואה, מאי? בעי ר’ ירמיה, עומד על גבי [שפת] הנחל ורואה, בתוך הנחל ואינו רואה, מאי? תיקו’ – ספקות אלו אפשר גם להסתפק בהם בהלכות ברכות; כגון האוכל בחוץ ועבר למקום אחר, הדין הוא שאם רואה את המקום הראשון אינו מברך שוב, ואם אינו רואה מקומו הראשון – חוזר ומברך. ויש להסתפק באופנים הללו האם נחשב רואה אם לאו. וכיון שעלה ב’תיקו’ – לא יברך. ואם יש אדם אחר שלא אכל עדיין, יברך הלה במקום השני וכיון גם על זה (שו"ת רב פעלים ח"ג יו"ד יט).

א. בשפת אמת צדד שבספק הגמרא ישנם שלשה צדדים: שמא כיון שיכול לראות בעמידה, יכול לאכול גם בישיבה, או להפך; כיון שבישיבה אינו רואה, אף בעמידה אינו אוכל. או שמא כשעומד מותר לאכול וכשיושב אסור. ולכאורה שלשת האפשרויות קיימות אף לענין ברכות. אך יש לומר כיון שצורת אכילת קדשים כדרך שהמלכים אוכלים, ויש לאכלם בדרך חשיבות, בישיבה, לכן יש צד ללכת אחר מצב הישיבה. אבל בשאר אכילות, עכ"פ כל שרואה את המקום בעמידה בפועל י"ל שאינו מברך.

ב. לענין הספק בנחל נראה שאין מקום להסתפק בברכות הנהנין כה"ג, ששם ודאי תלוי במקומו ובמצבו הנוכחי של כל אדם. ורק באכילת קדשים נסתפקו שמא תוך הנחל נכלל בתחום הראיה.

ג. יש לעיין בכל כי האי גוונא, כשיש ספק בחיוב ברכה, אם משום מחלוקת הפוסקים או משום ספיקא דדינא כלשהו – האם מותר לכתחילה לעשות דבר הגורם לו להיות מחויב בברכה בודאי ולברך, או שמא כיון שלפי צד אחד הרי זו ברכה לבטלה, אסור להביא עצמו לחיוב ברכה שלא לצורך.

ה. הוא אשר דבר ה'... – לדעת רבי, זהו האמור וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו, פן יפרץ בהם... ולדעת הסוברים שהיתה זו אזהרת פרישה לבכורות ולא לגדב ואביהוא, הדיבור על מיתתם היה במאמר ה' אל משה: ונקדש בכבדי – במכובדי.

דפים קטו – קטז

- קצה. א. אלו מיני בעלי חיים היו כשרים לקרבן קודם עשיית המשכן?
 ב. האם בעלי מום כשרים לקרבן לבני נח?
 ג. האם בני נח מקריבים עולות ושלמים או עולות בלבד?
 ד. האם בני נח מצווים באיסור שחוטי חוץ? האם ישראל מוזהר שלא לסייעם וכדו'?
- א. כל בעלי חיים שהורים שביבשה היו כשרים לקרבן קודם עשיית המשכן; בהמה חיה ועוף, זכרים ונקבות, אבל לא טמאים.
 לפי גרסה אחת בגמרא (בתירוץ רב שמואל בר נחמני), 'טמאים' שנאסרו בהקרבה לנח היינו אותם שנעבדה בהם עבירה. (ואולם אף לגרסה זו י"ל שהטמאים אסורים).
- ב. בעל מום כשר לקרבן בני נח, אבל לא מחוסר אבר (ומכל החי מכל בשר – בהמה שחיים ראשי אבריים שלה).
 א. כן הדין לבני נח גם לאחר מתן תורה (כן מבואר במשנה למלך סוף הל' מעשה הקרבנות).
 ב. בעל חיים זקן או סריס – מותר להקרבה לבן נח (עפ"י ע"ז ה' ותוס'). ולענין טריפה נחלקו דעות האחרונים.
 ג. במקדש לעולם אסור להקריב בעל מום, אפילו בדוקין שבעין, כקרבן ישראל (תוס' ע"ז ה').
 ד. ישראל נאסר להקריב קרבן של בן נח כשהוא בעל מום, כדכתיב ומיד בן נח... (עפ"י קרן אורה בסוף המסכת. וע"ש בגליונות קה"י).
- ג. נחלקו תנאים האם בני נח מקריבים קרבן שלמים או עולות בלבד, שלא קרבו שלמים אלא על ידי ישראל משעת מתן תורה.
 משמע לכאורה שמחלוקתם אמורה גם במקדש (וע' קרן אורה ושפת אמת). ובמנחות (עג) נחלקו ריה"ג ורבי עקיבא האם מקבלים נדרי שלמים ותודה של נכרים, ולדברי רע"ק שהלכה כמותו אין מקבלים, ואם נדרו שלמים ייקרבו עולות (וע' לקוטי הלכות שם).
 ותלו שאלה זו במחלוקת בני רבי חייא עם רבי יהושע בן לוי, האם יתרו בא קודם מתן תורה, והרי נאמר שם שהקריבו שלמים, או לאחר מתן תורה בא, אבל קודם לכן לא הקריבו שלמים.
- ד. בני נח אינם מנועים להקריב בחוץ. אבל אסור לישראל לסייעם במעשה ולעשות שליחותם (רב יעקב בר אחא אמר רב אסי) ומותר לו להורותם כיצד יעשו (רבה), כמעשה דרבא ואיפרא הורמיז.
 אף בעבודות שאין חייבים עליהם בחוץ אסור לסייעם, גזרה אטו עבודה בת חיוב (עפ"י תוס').
 ובעבודות שחייבים עליהם בחוץ, נחלקו תנאים (לעיל מה) האם ישראל שעשאן בקדשי עכו"ם חייב אם לאו. והרמב"ם (סוף הל' מעה"ק) פסק כר' יוסי שחייב.
 ואם הקדיש נכרי קרבן על מנת להקריבו בחוץ, יש אומרים שאין איסור לישראל להקריבו

בחוק אלא מדרבנן. ושמא יש בזה משום בל תוסיף (עפ"י חז"א קמא מא, יד; קרן אורה. ואולם מפשט התוס' כאן אין נראה כן).

דף קטז

קצו. א. האם מותר להקריב קרבן במזבח ובעצי הדלקה שנשתמש בהם הדייט? האם יש חילוק בדבר בין הקרבה במקדש ובין הקרבה בבמה?

ב. כשהיו ישראל במדבר, היכן היו קדשים קלים נאכלים, ומה היה דינם בשעת סילוק מסעות? ג. וישמע יתרו כהן מדין – מה שמועה שמע ובא?

א. רבי אלעזר בן שמוע אומר: מה מזבח [צריך] שלא ישתמש בו הדייט, אף עצים כן. לדעת רבא כן הדין אף בבמה, אסור להשתמש בעצים שנשתמש בהם הדייט, ואף לבן נח. ומה שנשתמש דוד במוריגים ובכלי הבקר לעצים – חדשים היו. כן פסק הרמב"ם. ואין ברור כלל האם יש חולק על ר"א בן שמוע בדבר (ע' שפת אמת).

ב. קדשים קלים נאכלים במחנה ישראל ולא חוצה לו. בשעת סילוק מסעות לא נפסלו ביוצא, אלא מוליכים אותם עמם, ובמקום חנייתם נאכלים במחנה. כן כתב רש"י. והתוס' כתבו שאף בשעת מסעם נאכלים.

ג. וישמע יתרו; רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע, שהרי כתוב בצדו ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב.

ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע, שהיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל מלכי עכו"ם רעדה אחזתם. (כאמור, הדבר שנוי במחלוקת התנאים האם בא יתרו לאחר מתן תורה או קודם). ר"א [בן יעקב] אומר: קריעת ים סוף שמע ובא (ויהי כשמע כל מלכי האמרי... אשר הוביש ה' את מי הירדן פני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל; כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם... ונשמע וימס לבבנו...).

דפים קטז – קיז

קצו. א. מחנות שכינה לוי וישראל, כיצד היתה חלוקתם כשהיו ישראל במדבר וכשבאו לירושלים?

ב. האם היו בשילה שלש מחנות?

ג. דין גלות לרוצח בשגגה, האם היה נוהג במדבר ובשילה?

א. גבולות מחנה שכינה שבמדבר, הם קלעי חצר המשכן. ושבירושלים – הוא שער ניקנור שבפתח עזרת ישראל. מחנה לוי שבמדבר הוא מקום חניית הלויים מסביב למשכן. ובירושלים – הר הבית עד שער ניקנור. מחנה ישראל שבמדבר הוא י"ב מיל מקום חניית השבטים לדגליהם. ובירושלים – כל העיר עד הר הבית.

עוד מחנה אחת היתה בבית עולמים; החיל-עזרת-נשים (י"ג 'החיל ועזרת נשים' וי"ג 'עזרת נשים' גרידא). ולא היו עונשים עליה את הנכנס לה בטומאה (- בטומאת מת המותרת במחנה לוי). ומעלה יתרה עשו בבית עולמים, אבל מדאורייתא מחנה לוי הוא. ערש"י ובמפרשים ריש כלים).

ב. בשילה היו שלש מחנות לכל דיני שילוח טמאים וכדו', מלבד לענין קליטת הרוצח בשגגה – לא היה שם דין מחנה לוייה לענין זה, כדלקמן.

נראה שכל מקום שרואים משם את שילה – נחשב 'מחנה ישראל' אפילו הוא נמצא חוץ לחומת העיר, שכשם שקדוש בקדושת מחנה ישראל לאכילת קדשים, כך קדוש לענין שילוח מצורעים. ומחנה לוייה היה במקום הסמוך למשכן שילה, וגדרו מקום מסוים ע"י מחיצה או הר (עפ"י שפת אמת; קרן אורה).

ג. במדבר היה נוהג דין גלות לרוצח בשגגה. היה גולה למחנה לוייה (ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה – בחיך; במקומך). בן לוי שהרג – גולה מאזור לאזור בתוך המחנה. ואולם כשהיו בשילה לא היו מגלין הרוצח, שלא היתה באותה שעה תורת 'מחנה לוייה' לענין זה.

דף קיז

קצח. אלו סוגי קרבנות היו קרבים בכמת יחיד ובכמת ציבור בשעת התר הבמות?

זבחים קרבו בכמה. מנחות [ועופות] – מחלוקת; לדברי רבי מאיר קרבו ולדברי חכמים לא קרבו (בין בכמה קטנה בין בגדולה (תוס'). וע' פסחים לה: 'אר"ל ואת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב ובגבעון'). מנחות ציבור נראה לכאורה שהיו בכמה, כמבואר בכתוב שהיה להם הפנים בנוב. וכן נראה מדברי התוס' בשבועות (טו. ד"ה אין) לענין מנחת העומר. ולא כן כתב הר"ש משאנץ (בפירושו לתו"כ יג). וצ"ע.

עוד נחלקו חכמים (כן פרשו בגמרא (קיה). הגפ"מ בין ת"ק לרבנן בתראי בברייתא) האם קרבו נסכים בכמה. מרש"י מבואר לכאורה שנחלקו בין בכמת יחיד בין בכמת ציבור. ובסוגיא לעיל (קיא.) מבואר שלדעת כמה תנאים קרבו נסכים בכמה גדולה אך לא בכמה קטנה.

בכמת יחיד היו קרבים רק נדרים ונדבות ולא חובות (לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום – איש כל הישר בעיניו (רק זאת עשו, כלומר נדרים ונדבות), כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה...). בהגדרת נדרים ונדבות; נחלקו תנאים האם עולה ושלמים של הנזיר בכלל זה, כיון שבאים ע"י נדר (ר' מאיר), או שמא אלו מוגדרים כחובות (חכמים). והסיקו שלדברי הכל חטאות ואשמות של נזיר חובות הם ואינם קרבים בכמה.

חזה ושוק של השלמים, וכן חלות התודה המורמות לכהן (וכן זרוע בשלה המורמת מאיל הנזיר, למ"ד שהיה זה קרב) – אינם נוהגים בכמת יחיד (להניף תנופה לפני ה'; להניף אתו תנופה לפני ה' – ולא בכמה. ערש"י).

הקריב חובות בכמת יחיד, או קרבנות ציבור – עבר ב'לאו הבא מכלל עשה' (עפ"י תוס' קיט: ד"ה הקדישין). ויש אומרים שפטור מכלום [מלבד בקרבן פסח שעובר בלאו מיוחד] (עפ"י ר"א בן הרמב"ם, מובא בכסף משנה קרבן פסח א, ג).

בכמת ציבור כגון בגלגל בנוב ובגבעון, קרבו כל קרבנות הציבור, ובכלל זה קרבן פסח הבא באסיפת עם כקרבן ציבור. לדברי רבי שמעון לא קרבו אלא נדבות (כגון עולת קיץ המזבח. כ"ג לכאו'), קרבן פסח וחובות הקבוע להן זמן. ופרשו בגמרא (קיה). בעולות דוקא, אבל חטאות ואשמות שאינם באים בנדבה לא קרבו כלל לר"ש, אף אותם שקבוע להם זמן.

- בקרבנות היחיד, נחלקו תנאים האם קרבו החובות בבמת ציבור (ר' יהודה), או רק נדרים ונדבות וק"פ קרבו (חכמים). וכן אמרו לעיל קיד בדעת רבי שמעון כפרש"י. וכ"כ התוס' קיח. ד"ה ותתרגם).
- א. אף פסח שני היה קרב בבמה גדולה כפסח ראשון (עפ"י משנה למלך ק"פ א, ג).
- ב. לרבי יהודה הסובר חובת יחיד קרבה בבמת ציבור, היו מביאים מנחת סוטה בנוב ובגבעון (עפ"י תוס' סוטה טז. ורש"י שם גרס אחרת).
- ג. כתב בספר קרן אורה שמדברי הרמב"ם נראה שחייב חגיגה וראיה ברגלים היה גם בשעת היתר הבמות – לעלות אל במת הציבור, וממילא גם חל חיוב עולת ראיה (וכן נקט באו"ש ריש הל' חגיגה), ודלא כהמשל"מ (ק"פ א) שצדד שעולת ראיה לא קרבה בבמה כי חובת יחיד היא. ובירושלמי (פסחים ב, ד) מבואר ששלמי חגיגה אינם קרבים בבמה).
- ד. יש מהראשונים שנקטו שהביכורים הוקרבו בבמה גדולה [לאחר ירושה וישיבה] כדין חובות הקבוע להם זמן [ובאים בכנופיה כפסח]. ויש שצדדו לומר שאין ביכורים אלא בפני הבית (עתוס' קיט. ד"ה באו; פסחים לו: ד"ה דאמר; לה: ד"ה נאכלים; רמב"ן דברים כו, ב).

דף קיח

- קצט. א. משכן שילה, ממה היה עשוי?
- ב. מה היה מקום שחיטת הקדשים, הקרבתם ואכילתם במשכן שילה?
- ג. כמה זמן נמשכה תקופת משכן שילה? איזה שבט זכה בה לנחלתו?
- ד. איזה שבט זכה להיות נוב וגבעון בחלקו?
- ה. כמה שנים עמדו המשכנות בישראל?
- ו. מתי חרבה שילה ומתי חרבה נוב? היכן היה ארון העדות נתון במשך תקופה זו?
- ז. באיזו שנה ביובל חרב הבית הראשון, וכיצד ניתן לחשב זאת?
- ח. בן כמה היה כלב בן יפונה כששלחו משה לרגל את הארץ; כשעברו ישראל את הירדן; בשנות חלוקת הארץ, כאשר בא לתבוע את חברון?
- ט. כמה שנים עמדו שמואל שאול ודוד בראש ההנהגה? כמה שנים מלך שלמה עד שבנה בית עולמים?
- א. משכן שילה כתליו היו מאבנים (בית ה'), ולא היתה לו תקרה אלא יריעות היו לו מלמעלה (משכן שילה; אהל יוסף).
- ב. שחיטת הקדשים והקרבתם במשכן שילה – לפני מן הקלעים, והבמות אסורות בכל מקום [מלבד לפי דעה אחת (להלן קיט) הסוברת שהיו הבמות מותרות].
- אכילת קדשי קדשים גם היא לפני מן הקלעים. וקדשים קלים – בכל הרואה.
- דוקא בתוך גבולות הארץ, ולא מן הרואה מבחוץ (שפת אמת).
- היה דבר מפסיק ביניהם ואינו רואה – אינו אוכל. במצב שהיה עומד ורואה יושב ואינו רואה, או עומד בתוך הנחל ואינו רואה עומד בשפתו ורואה – ספק.
- ג. תקופת משכן שילה: 369 שנה, מאחר כיבוש הארץ וחלוקתה עד שחרבה במות עלי הכהן ונלקח הארון ע"י הפלשתים.
- רב דימי ואב"י אמרו שמשכן שילה היה בנחלת בנימין. והסבירו שיטתם: רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף לחלקו של בנימין עליה היה בנוי המזבח, ואילו השטח שמסביב, מקום ישיבת הסנהדרין, היה בחלקו של יוסף. ורב יוסף נקט שהכל היה בחלקו של יוסף. ותלו זאת במחלוקת תנאים.